

บทสัมภาษณ์พิเศษ

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นภาพร หะวานนท์ เรื่อง มหาวิทยาลัยกับการวิจัย

ถาม : ขอเริ่มด้วยคำถามกว้าง ๆ ว่า การวิจัยมีความสำคัญต่อสังคมอย่างไร

ตอบ : คิดว่าสังคมทุกวันนี้ เวลาเราจะวางแผนหรือจะทำอะไร ต้องอยู่บนพื้นฐานของการไขว่คว้าความรู้ที่มีอยู่ ไม่ควรใช้สามัญสำนึกอีกต่อไป โดยเฉพาะในยุคใหม่เช่นทุกวันนี้ เป็นยุคแห่งการแข่งขัน การวิจัยจึงเป็นเรื่องพื้นฐานที่สำคัญมาก เพราะว่าการวิจัย คือ การแสวงหาความรู้เพื่อตอบคำถามที่เรา มีข้อสงสัยทั้งหลาย หรือปรากฏการณ์ทั้งหลายในโลกนี้ ซึ่งจะเป็นเรื่องทางวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ หรือมนุษยศาสตร์ก็ได้ โดยที่การแสวงหาความรู้จะต้องเป็นไปอย่างมีระบบพอ

สมควร ตรงนี้เองที่การวิจัยจะสามารถช่วยสร้างความรู้ ซึ่งก็คือ Knowledge นั่นเอง เรื่องของ Knowledge นี้ คนมักจะเข้าใจว่า คือ fact หรือข้อเท็จจริง ที่จริงมนุษย์เราอยู่ในโลกแห่งปรากฏการณ์จริงตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ทางธรรมชาติ หรือเหตุการณ์ในชีวิตจริงของมนุษย์ อันนี้คือ fact เราจะต้องมีวิธีการที่จะสร้างความรู้ขึ้นมาจากข้อเท็จจริง เพราะฉะนั้น เมื่อเราได้ความรู้จะทำให้เราสามารถไขความรู้นั้นอธิบายสิ่งต่าง ๆ ได้ รวมทั้งช่วยให้เราสามารถคาดการณ์สิ่งที่มันจะเกิดขึ้นได้ และเมื่อเราสร้างความรู้และสะสมความรู้ในเรื่องนั้น ๆ อย่างเป็นระบบ ก็จะเกิดสิ่งที่เรียกว่า

* รองคณบดีฝ่ายวิชาการและวิจัย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร : ปริญญาเอก สาขาสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยบราวน์ สหรัฐอเมริกา

องค์ความรู้ (Body of knowledge) ขึ้นมา ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ช่วยให้สังคมสามารถพัฒนาต่อไปได้อย่างมีทิศทางมากขึ้น ถ้าถามว่าสังคมเราไม่มีการวิจัยเลย จะเกิดอะไรขึ้น สังคมก็จะดำเนินไปทุกวันตามสภาพที่มันเป็นอยู่ แต่ว่าเราไม่สามารถที่จะกำหนดทิศทาง กำหนดแผนการ หรือแม้แต่จะเกิดความเข้าใจในกลุ่มคนที่เราไม่ได้มีส่วนร่วมในสภาพความเป็นจริงนั้น สังคมเดียวนั้นมันกว้าง ชีวิตที่เราอยู่ตรงนี้อาจทำให้เราขาดการติดต่อกับคนที่อยู่ในวัฒนธรรมอื่น เราเป็นคนในเมืองเราก็จะไม่รู้เรื่องคนในหมู่บ้านหรือในสังคมอื่น ฉะนั้น ความจริงหรือ fact มันจะมีข้อจำกัดมากแต่ Knowledge ที่มันถูกสร้างขึ้น มา หรือความรู้ที่ถูกสร้างขึ้น จะกลายเป็นสิ่งที่ทำให้เราสามารถเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มันจะทำให้เกิดข้อสรุปรวบยอดต่อความจริง ดังนั้น ถ้าจะให้สังคมดำเนินไปอย่างมีแผน มีความก้าวหน้าในลักษณะที่เราต้องการ การวิจัยน่าจะเป็นภารกิจที่สำคัญมาก

ถาม : ที่อาจารย์บอกว่าการวางแผนพัฒนาโดยพื้นฐานจะต้องอาศัยองค์ความรู้ ซึ่งองค์ความรู้นั้นจะไดจากการวิจัย อาจารย์ช่วยยกตัวอย่างให้เห็นสักเรื่องได้ไหมว่าเราจะพัฒนาอะไร ต้องมีองค์ความรู้เกี่ยวกับอะไร

ตอบ : เรากำลังพูดกันใช่ไหมว่า หมู่บ้านตอนนี้นั้นอ่อนแอพึ่งตัวเองไม่ได้ คนไม่สามารถจะมีชีวิตอยู่ได้อย่างมีคุณภาพในหมู่บ้านของตนเอง คนต้องออกจากหมู่บ้าน ข้อนี้เราบอกว่าเราจะไปพัฒนาชนบท คำว่า พัฒนาชนบท กลายเป็นคำที่คนคิดว่าเป็นเรื่องง่าย ๆ สามารถที่จะวางแผนแล้วก็ลงไปปรับปรุงถนนหนทางไปสร้างงาน ไปบอกให้เขากินนั่นกินนี่ได้ แต่ในสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ๆ ของชนบท มันมี

องค์ประกอบมากมาย คือ ในชนบท ดูแล้วเหมือนมีความเรียบง่าย แต่ความเป็นจริงมันซับซ้อน ไม่ว่าจะเป็นระบบตลาด การซื้อขาย ทำไมชาวบ้านเมื่อทำอะไรแล้วจึงขาดทุน การเชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับสังคมใหญ่จึงเป็นเรื่องสำคัญ อย่างเช่นเราบอกว่าชาวบ้านทำการเกษตรแล้วขาดทุน มันคงไม่ใช่ว่าชาวบ้านไม่รู้อะไร ความจริงเกิดจากระบบตลาดภายนอกชุมชนที่จะเป็นตัวกำหนด ว่าราคาของสินค้าควรจะ เป็นเท่าไร และมันคงไม่ใช่แค่ระบบการควบคุมราคาตลาดภายในประเทศ นี่คือ สิ่งที่เราถือว่าเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชน ที่มีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยการแสวงหา การค้นหาอย่างเป็นระบบ เราถึงจะเข้าใจปัญหาต่าง ๆ เมื่อเรารู้มันแล้ว เราจึงจะสามารถวางแผนพัฒนาชนบทได้ตรงเป้าหมาย หรืออย่างเราบอกว่าเราอยากจะให้ชุมชนกับโรงเรียนมีความสัมพันธ์กัน ให้ชุมชนมีส่วนในการศึกษา มันพูดง่าย ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการศึกษา แต่เราเข้าใจหรือยังว่าชาวบ้านเขามองการมีส่วนร่วมตรงนี้อย่างไร สมมุติว่าเราลงไปศึกษา อาจจะพบว่าการมีส่วนร่วมในความหมายของชาวบ้าน เป็นแค่การมีส่วนร่วมในเชิงวัตถุสิ่งของที่ชาวบ้านจะให้กับโรงเรียน แต่ว่าชาวบ้านไม่ได้มองการมีส่วนร่วมในแง่ของการเป็นผู้กำหนดทิศทางการศึกษา กำหนดว่าเด็กควรจะรู้อะไร กำหนดว่าจะให้โรงเรียนสอนอะไรกับเด็ก ทำไมชาวบ้านจึงมีส่วนร่วมน้อยมากในการเข้าไปมีอำนาจตรงนี้ ถ้าเราไม่เข้าใจประเด็นนี้แล้ว เราจะวางแผนว่าต่อไปนี้จะกระจายอำนาจให้คนมีส่วนร่วมในการศึกษา เราก็คงจะไม่สามารถเข้าไปถึงความเป็นจริงที่มันค้างอยู่ในชุมชน เรื่องเหล่านี้มันเป็นเรื่องของความรู้ ความรู้เหล่านี้มันจะเกิดจากการศึกษาอย่างเป็นระบบ ซึ่งได้มาจากการศึกษาของจริงในชุมชนนั่นเอง ไม่นั่นนั้น เราก็จะแค่มองชุมชน

จากประสบการณ์ของแต่ละคน แล้วก็ตีความหมายตามประสบการณ์ของแต่ละคน แต่มันไม่มีการส่งสมประสบการณ์หรือค้นหาประสบการณ์เหล่านี้ แล้วรวบรวมออกมาอย่างเป็นระบบ จนเป็นความรู้หรือองค์ความรู้ในเรื่องนั้น ปัญหาก็คือคนยังแยกไม่ออก ระหว่างข้อเท็จจริงกับความรู้ ทำให้คนให้คุณค่ากับการสร้างความรู้น้อย ไปมองว่าทุกอย่างมันรู้อยู่แล้ว เห็นอยู่แล้ว ความรู้จะต้องผ่านการตีความ ผ่านการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบพอสมควร มีการทำความเข้าใจกันทั้ง ๒ ฝ่าย ผ่านการเรียนรู้ซึ่งกันและกันจนสามารถสร้างความรู้ ซึ่งตรงนี้สังคมไทยเราขาดมาก เราขาดความรู้ ความรู้ของเราส่วนใหญ่ก็ไปเอามาจากต่างประเทศ ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวต่างประเทศเขาทำวิจัยเอาไว้ แล้วเราก็อธิบายมาโดยใช้โดยไม่คิดว่าสิ่งนั้นมันสอดคล้องกับสังคมหรือยัง การใช้ความรู้มันจึงเป็นไปแบบไม่สอดคล้องหรือตอบสนองต่อความต้องการ หรือตอบปัญหาของสังคมหรือชุมชนจริง ๆ คิดว่าถึงเวลาแล้วที่ประเทศเราควรจะวิจัยเรื่องของเราเอง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาอะไรก็ตาม เลิกที่จะเอาความรู้ที่ถูกนำเข้ามาจากต่างประเทศมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนา

ถาม : อาจารย์คิดว่าประเทศไทยเรามีประสบการณ์ที่เจ็บปวดอะไรบางอย่างจากการพัฒนา โดยไม่อาศัยองค์ความรู้

ตอบ : ยกตัวอย่าง เช่น เราวางแผนพัฒนาทางการเมืองจริง ๆ แล้วเราขาดความเข้าใจในวิถีคิดหรือระบบสังคม หรือการเมืองที่มันมีอยู่ภายในประเทศของเราเอง ถ้าบอกว่าเราขาดองค์ความรู้ คงไม่ใช่ แต่องค์ความรู้ที่มันมีมันถูกนำเข้ามาจากต่างประเทศ ซึ่งเราก็เชื่อกันว่าการให้คนมีการเลือกตั้ง คือ วิถีทางประชาธิปไตย ที่ทำให้คนมีส่วนร่วมในระบบการเมือง ความรู้ตรงนี้เป็นความรู้แบบตะวันตก แล้วเราก็อธิบายกับ

สังคมไทย คิดว่าตรงนี้เป็นเรื่องที่เจ็บปวดพอสมควรสำหรับสังคมไทย ระบบที่เราสร้างกลับเป็นเครื่องทำลายคนของเราเสียด้วยซ้ำไป เพราะชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมทางการเมืองจริง ๆ แล้วเราก็ก็นำเอาแบบผู้นำในชุมชน เราไปทำลายระบบความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในสังคมไทย คนของเราตกเป็นเหยื่อในการพัฒนาการเมืองที่ปราศจากองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นมาจากสังคมไทยจริง ๆ ความจริงทุกเรื่องในสังคมไทยเป็นประสบการณ์ที่เจ็บปวด คือ เรานำความรู้เข้ามาทุกอย่าง เศรษฐกิจเราก็เป็น การศึกษาเราก็เป็น การศึกษาที่จริงเรามีระบบของเราอยู่แล้ว เป็นระบบที่เราเรียนรู้จากคนในชุมชนครู คือ คนในหมู่บ้านที่เป็นที่เคารพนับถือ แต่พอเราจะพัฒนาการศึกษา เราเป็นต้องส่งผ่านแนวคิดแบบตะวันตกลงไปสู่ชาวบ้าน เพื่อที่จะทำให้เราพัฒนาไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ชาวบ้านของเราเองก็ถูกผลักดันให้ซึมซาบความรู้ที่ถูกยัดเยียดลงไปแบบนั้น จนในที่สุดเราก็ต้องมาพูดว่าชุมชนล่มสลาย คนไม่อยู่ซึ่งมันก็ถูกแล้ว เพราะระบบการพัฒนาของเราเป็นระบบที่เราจะสอนค่านิยม หรือความรู้ต่าง ๆ ที่เป็นสากล การศึกษาซึ่งกลายเป็นกระบวนการคัดสรรคนเข้าสู่เมือง ขาดองค์ความรู้ที่จะเข้าใจชุมชนอย่างแท้จริง

ถาม : ที่อาจารย์พูดมา คงสรุปได้ว่าในปัจจุบันเราคงจะพัฒนาไปโดยไม่มียึดความรู้เป็นของตนเองคงจะไม่ได้แล้ว ทีนี้ ถ้าเราเชื่อมโยงมาสู่มหาวิทยาลัย อาจารย์คิดว่ามหาวิทยาลัยมีความจำเป็นอย่างไร มากน้อยแค่ไหน ที่จะต้องเกี่ยวข้องกับการกิจด้านการวิจัย

ตอบ : ถ้าพูดถึงการกิจด้านการวิจัยนี้ไม่มีที่ไหนทำได้เท่ามหาวิทยาลัย เพราะมหาวิทยาลัยเป็นที่เดียว ที่เป็นที่รวม

ของบุคลากรที่มีความรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ มหาวิทยาลัยไม่
เป็นเพียงแหล่งผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา แต่เป็นที่รวมของ
ผู้เชี่ยวชาญหลากหลายสาขา มหาวิทยาลัยโดยอุดมการณ์แล้ว
ต้องทำเพื่อสังคม ไม่ว่าจะทำอะไรก็แล้วแต่ รวมทั้งการวิจัย
ด้วย อันนี้เป็นเป้าหมาย มหาวิทยาลัยเอกชนก็เช่นกัน ดังนั้น
เมื่อเราพูดถึงองค์ความรู้ องค์ความรู้จะต้องถูกสร้างขึ้นมาเพื่อ
จะรับใช้สังคม ไม่ใช่ว่าใช้คนกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด เพราะฉะนั้น
โดยหน้าที่ของมหาวิทยาลัยจึงเป็นที่เหมาะที่สุด คือ มีความ
เป็นกลางที่จะค้นคว้าความรู้ออกมาอย่างบริสุทธิ์ การสร้าง
ความรู้ขึ้นมาอย่างบิดเบือนไม่จริงจะมี มหาวิทยาลัยเป็นที่ที่มี
ศักยภาพมากกว่าสถาบันใด ๆ ในสังคมที่จะทำวิจัยได้ ถ้า
มหาวิทยาลัยไม่สร้างองค์ความรู้ ก็ยังมองไม่เห็นหน่วยงาน
ไหน หรือสถาบันไหนในสังคมที่จะสามารถจะทำหน้าที่นี้ได้
หากมหาวิทยาลัยทำหน้าที่เพียงการผลิตคนที่มีความรู้ให้กับ
สังคม เท่านั้นมันไม่น่าจะเป็นมหาวิทยาลัย มันน่าจะเป็นแค่
โรงเรียน หน้าที่สร้างองค์ความรู้จึงถือเป็นภารกิจสำคัญของ
มหาวิทยาลัย

ถาม : มหาวิทยาลัยจะถูกกำหนดภารกิจไว้หลายด้าน
อาจารย์คิดว่าถ้าเทียบกับภารกิจด้านอื่น ๆ คือ การ
ผลิตบัณฑิต การบริการความรู้แก่สังคม การทำนุ
บำรุงศิลปวัฒนธรรมแล้วนี้ ภารกิจด้านวิจัยมีความ
สำคัญเท่าเทียมกับภารกิจด้านอื่น ๆ หรือไม่อย่างไร
ตอบ : เราต้องดูก่อนว่า การส่งผ่านองค์ความรู้ให้กับสังคมนั้น
มีลักษณะเป็นเช่นไร เราเององค์ความรู้จากต่างประเทศมาสอน
ให้กับคนที่ยังไม่รู้ใคร ตัวอย่างนี้ก็เท่ากับมหาวิทยาลัยมีหน้าที่
เพียงถ่ายทอดความรู้ที่ถูกสร้างมาจากสังคมหนึ่ง ถามว่า
ทำอย่างนั้นมันพอไหม คำตอบ มันก็จะกลับไปเหมือนเดิมว่า

ความรู้มันมาจากที่อื่น หรือถูกสร้างมาจากสังคมอื่น เหมาะสม
กับสภาพสังคมเราแค่ไหน ในบางส่วนมันน่าใช้ได้ เช่น ความรู้
บางอย่างที่ค่อนข้างจะเป็นสากลแล้วเราก็นำถ่ายทอดได้ แต่
มหาวิทยาลัยก็ต้องยอมรับว่า ถ้าเราเพียงแค่นำหน้าที่เป็นตัวส่ง
ผ่านความรู้ ในโลกปัจจุบันมันจำเป็นต้องใช้มหาวิทยาลัยเป็น
ผู้ทำหน้าที่นี้มากขึ้นแค่ไหน สามารถใช้ระบบเทคโนโลยีอีก
ดังหลายอย่างที่ดีกว่าระบบการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย
ด้วยซ้ำ เพราะฉะนั้น ถ้ามหาวิทยาลัยไม่ทำหน้าที่สร้างองค์
ความรู้แล้ว มหาวิทยาลัยก็ทำหน้าที่ไม่ต่างจากคนกลางที่เอา
ความรู้จากที่หนึ่งมาถ่ายทอดให้กับผู้เรียน มหาวิทยาลัยควรจะ
สร้างองค์ความรู้ของตัวเองขึ้นมา แล้วถ่ายทอดองค์ความรู้
ไปสู่ผู้เรียน ภารกิจอันนี้น่าจะสำคัญที่สุด และคิดว่าจะ
สำคัญกว่าการผลิตผู้รู้ให้กับสังคมด้วยซ้ำ

ถาม : อาจารย์มองภารกิจด้านวิจัยว่าน่าจะสำคัญ
กว่าภารกิจด้านอื่น ๆ เพราะว่าภารกิจด้านการผลิต
บัณฑิตก็ดี การบริการความรู้แก่สังคมก็ดี การทำนุ
บำรุงศิลปวัฒนธรรมก็ดี ถ้าขาดองค์ความรู้เสียแล้ว
มันก็ผิดทาง

ตอบ : ใช่ มันผิดทางและจริง ๆ แล้วในอนาคตอาจจะมี
หน่วยงานอื่นมาช่วยทำหน้าที่ตรงนี้ด้วย ไม่จำเป็นต้องเป็น
มหาวิทยาลัยอย่างเดียว สื่ออะไรก็มีดังมากมาย ถ้ามอง
มหาวิทยาลัยในแง่ของสังคมแล้ว ภารกิจด้านวิจัยน่าจะ
มีความสำคัญมาก แต่จะทำได้ต้องมี re-engineering
ระบบของมหาวิทยาลัยด้วย ไม่ใช่เพียงพูดเฉย ๆ เพราะ
มันไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ สำหรับสังคมไทย ในสังคมตะวันตกมี
หลายประเทศที่มหาวิทยาลัยมีหน้าที่สร้างองค์ความรู้ อาจารย์
ของเขาคงต้องทำวิจัย ถ้าอาจารย์ไม่สร้างผลงานที่เป็นความรู้

ใหม่ ๆ เกี่ยวกับศาสตร์นั้น ๆ โอกาสที่อาจารย์คนนั้นจะอยู่ในมหาวิทยาลัยต่อไป คงเป็นไปได้ยากมาก คือ ต้องออกไปจากมหาวิทยาลัย เพราะฉะนั้น ภาพของเขามันชัดเจนว่า มหาวิทยาลัยมีหน้าที่สร้างองค์ความรู้ ดังนั้น เมื่อเขามีปัญหาอะไรขึ้นมาเพียงนิดเดียวในสังคม เช่น สมมติกรณีของเราที่โจรออกจากคุกแล้วไปฆ่าคนเด็กตาย หากมีปัญหาย่างนี้ อาจารย์ในมหาวิทยาลัยจะออกมาแสดงความคิดเห็นในสังคม จะให้หลักข้อองค์ความรู้ที่ตนมี บอกว่าเกิดอะไรขึ้น มันเป็นเรื่องของสังคม หรือเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล เป็นเรื่องระบบในคุกหรืออะไรทำนองนี้ จะมีการเอาคนในศาสตร์ต่าง ๆ มาพูดให้คนในสังคมฟัง ซึ่งเราพบว่ามันไม่ค่อยมีในสังคมไทย ในเวลาที่เรามีปัญหาอะไรหลัก ๆ ขึ้นมา เรามักไม่มีนักวิชาการที่สามารถออกมาแล้ว สามารถข้อองค์ความรู้ที่ตนเองค้นคว้า มาอธิบายปรากฏการณ์ที่เป็นอยู่ได้ เราไม่ค่อยได้ทำหน้าที่ของเราเท่าไร

ถาม : เมื่อภารกิจค้นคว้าวิจัยสำคัญสำหรับมหาวิทยาลัยดังกล่าว เพื่อจะให้ภารกิจค้นคว้านี้เกิดผลอย่างจริงจัง มหาวิทยาลัยควรส่งเสริมหรือมีช่องทางส่งเสริมภารกิจด้านนี้อย่างไร

ตอบ : เราต้องมาดูก่อน ว่าคนที่อยู่ในมหาวิทยาลัยมีความพร้อมในเรื่องนี้นักน้อยแค่ไหน ถ้าเรามองมหาวิทยาลัยในลักษณะชุมชนทางวิชาการ คิดว่าชุมชนทางวิชาการของมหาวิทยาลัย ได้สร้างค่านิยมของการไม่เห็นคุณค่าของงานวิจัยจนฝังไปในความคิดความเชื่อ (internalize) การทำงานวิจัยกลายเป็นเรื่องไม่สำคัญเสียแล้ว เพราะฉะนั้น ถ้าเราจะทำเรื่องนี้ในระบบทั้งระบบ จะต้องมีการปรับเปลี่ยน เช่น เราว่าระบบค่านิยม หรือบรรทัดฐานดำรงอยู่ได้ ก็อยู่ที่ระบบการ

ควบคุมทางสังคม (social control) นั่นก็คือว่าเราจะต้องจัดระบบให้มีการให้รางวัลสำหรับคนที่ทำงานทางด้านนี้ คำว่ารางวัลไม่จำเป็นต้องเงินตราอย่างเดียว คนอาจได้รับเกียรติหรือได้รับอะไรก็ได้แล้วแต่ แต่เป็นสิ่งที่ทำให้คนได้รับกำลังใจทางสังคม (social reward) และคนที่ไม่ทำจะต้องถูกลงโทษทางสังคม ซึ่งอาจไม่ใช่เป็นการลงโทษโดยตรง แต่หมายถึงการสร้างการควบคุมให้คนรู้สึกได้ว่า ถ้าไม่ทำวิจัยแล้วถือว่าทำงานไม่ถูกต้องกับบทบาท ต้องสร้างระบบนี้ขึ้นมาก่อน อย่างในมหาวิทยาลัยของรัฐนี้ในปัจจุบันก็ยังไม่มี เราอาจบอกว่าวิจัยสำคัญ แต่ถ้าเราถามว่า อาจารย์ไม่ทำวิจัยมีปัญหาไหม ตอบได้เลยไม่มี ไม่มีเลยที่จะทำงานอยู่ในมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ ในส่วนของมหาวิทยาลัยเอง ถ้ามหาวิทยาลัยไม่มีบทบาทในการเสนอผลงานวิจัยหรือโครงการวิจัยที่เด่น ๆ ที่สำคัญ ๆ สังคมลงโทษมหาวิทยาลัยไหม ก็ไม่มีอีก ระบบการควบคุมทางสังคมมันไม่เกิดขึ้นทั้งภายในมหาวิทยาลัยเอง ทั้งจากสังคมภายนอก คือ เราบอกว่ามหาวิทยาลัยต้องทำอย่างไร อย่างนี้ถ้ามหาวิทยาลัยไม่ทำละ เกิดอะไรขึ้นใหม่ ก็ไม่เกิด ตรงนี้เป็นอันดับแรกที่จะต้องปรับเปลี่ยนระบบสังคมหรือชุมชนทางวิชาการของมหาวิทยาลัยใหม่ แล้วจึงมาพูดถึงสิ่งที่เรียกว่า "การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น" ตั้งแต่เงินทุน บุคลากรที่จะสนับสนุนคนที่จะทำวิจัย ทุกวันนี้อาจารย์มหาวิทยาลัยจะทำวิจัยที่หนึ่งต้องทำเองหมด ต้องหาเงินทุนเอง จะออกเก็บข้อมูลก็ต้องไปเช่ารถเอง นี่เป็นรายละเอียด แต่หมายความว่าระบบที่มหาวิทยาลัยจะจัดระบบการสนับสนุน ฉะนั้น เรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกนี้สำคัญ แต่จะต้องมาที่หลังการปรับเปลี่ยนระบบของมหาวิทยาลัยทั้งระบบ การที่จะมาทำงานวิจัยนี้ต้องให้มีคุณภาพด้วย มันเป็นเรื่องของการทำงานด้วย

หัวใจ เราต้องลงทุนทั้งร่างกาย แรงสมอง มันไม่ใช่เป็นการที่จะทำให้เกิดงานในวันเดียว มันเห็นผลช้า ถ้าจะสร้างคงต้องใช้เวลา

ถาม : อาจารย์มองว่ามหาวิทยาลัยในปัจจุบันยังทำภารกิจด้านนี้ไม่ไปไหนเท่าไร

ตอบ : อันนี้มันต้องแยกกันอีกระหว่างศาสตร์สาขาต่าง ๆ ว่าเป็นศาสตร์ของแพทย์นี่ เขาอาจจะทำ อย่างในการสอนนิสิตเขาต้องมี case ที่จะเป็นตัวอย่าง เพราะฉะนั้น อาจารย์ทางผิวหนังนี่ก็ต้องวิจัยเกี่ยวกับโรคผิวหนัง แล้วเอาผลที่ตัวเองได้มาสอนนิสิต แต่ในศาสตร์ทั่ว ๆ ไป ไม่ว่าจะเป็นวิทยาศาสตร์ทั่ว ๆ ไป หรือมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ นี่อาจารย์ทำวิจัยน้อยมาก คือ ตัวเลขมันก็ออกมาว่าสังคมไทยเรามีผลงานวิจัยค่อนข้างน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับสาขาวิชาที่เรามีหรืออะไรอย่างนี้ ภารกิจด้านนี้เราทำกันน้อยจริง ๆ งานหลัก ๆ ของมหาวิทยาลัยของเราก็ผลิตนิสิต ผลิตปริญญาตรี พอไม่มีคนเรียน ก็ผลิตปริญญาโท เมื่อมีคนรักเรียนน้อยลง ถ้าเป็นมหาวิทยาลัยในกรุงเทพฯ ก็พยายามไปเปิดสอนต่างจังหวัด จะได้มีลูกค่าเพิ่มขึ้น พอผลิตมาก ๆ ปริญญานั้นชักเกร่อ ถ้าจะทำให้ดูดีขึ้นด้วยการเปิดสอนปริญญาโท ปริญญาเอก การศึกษาระดับที่สูงกว่าปริญญาตรีของเรา จึงไม่ได้เกิดมาจากการที่อาจารย์ในมหาวิทยาลัยทำวิจัยสร้างองค์ความรู้มากพอ จนคิดว่าเราจะสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับศิษย์รุ่นต่อ ๆ ไป ลักษณะเช่นนี้ มันไม่มีเวลาเราจะเปิดโท-เอกนี้ จะไม่ได้เกิดมาจากการที่อาจารย์ทำวิจัยจนอิ่มตัว จนถึงเวลาแล้วที่จะต้องถ่ายทอดที่เป็นมามีโอกาสจะเปิดก็เปิด

ถาม : ที่อาจารย์ประเมินมานี้ อาจารย์ใช้ตัวบ่งชี้ทาง

ปริมาณแล้วพบว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยมีการทำวิจัยกันไม่มาก ถ้าไปดูทางด้านเนื้อหาบ้าง คิดว่างานวิจัยที่ออกมาจากมหาวิทยาลัย มีเนื้อหาตอบสนองความต้องการของสังคมมากน้อยแค่ไหน

ตอบ : ยิ่งแย่ใหญ่เลย เราอาจจะประเมินได้ทำงานที่เป็นวิทยานิพนธ์ คือ การที่อาจารย์สอนให้ลูกศิษย์ในระดับสูงกว่าปริญญาตรีทำวิจัย ยังไม่ต้องดูงานของอาจารย์ ก็จะพบว่าเรามีการสร้างองค์ความรู้น้อย ส่วนหนึ่งคิดว่ามันเป็นผลมาจากวิธีการมองการวิจัยที่มันเคยถูกถ่ายทอดกันมา งานวิจัย คือ ความพยายามที่จะพิสูจน์ทฤษฎีที่มีอยู่แล้ว งานวิชาการในตะวันตกมันจะเริ่มมาจากการตั้งปัญหาเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัว แล้วพยายามหาคำตอบ คนเหล่านี้ ก็กลายเป็นนักทฤษฎี สร้างทฤษฎีต่าง ๆ หลังจากยุคนั้น ก็เป็นยุคของการเอาความรู้ที่มีอยู่มานำมาทลาย คือ ผู้ที่จะเป็นผู้ศึกษา คือ ผู้ที่จะทำลายความรู้เดิม จึงเป็นความพยายามที่จะพิสูจน์หรือทดสอบความรู้เดิมที่มันมีแนวคิดที่ว่า ทำวิจัยไปเพื่อจะพิสูจน์ทฤษฎี คือ เป็นข้อจำกัดสำหรับสังคมไทยอย่างมาก เพราะการทำวิจัยในแนวนี้นี้ มิได้เริ่มต้นจากการมีความสงสัยในทฤษฎีอย่างจริงจัง แต่ก็พยายามทดสอบหรือพิสูจน์ทฤษฎี ที่มันมีอยู่แล้ว ว่ามันเป็นจริงหรือไม่เป็นจริง เมื่อไม่มีข้อสงสัยหรือการทำทลายทฤษฎีการวิจัยจึงไปเน้นเทคนิคการวิจัยมากกว่าเทคนิคถูก ตั้งสมมติฐานถูก วัดตัวแปร อะไร ๆ ถูก ก็เป็นการมุ่งไปที่การมองเทคนิคของการวิจัย แต่การที่จะตั้งคำถามว่า ทฤษฎีนี้ถูกต้องไหม คิดว่ามันไม่ค่อยเกิดในวงวิชาการไทย เพราะฉะนั้น วิทยานิพนธ์ที่ออกมา มันจึงมีจำนวนมากที่มีความซ้ำซาก ไม่ได้มีการสร้างองค์ความรู้ หรืออะไรขึ้นมาให้กับสังคมเลย แม้แต่การจะเอาทฤษฎีฝรั่งมาปรับปรุง หรือเอา

มาทำลายในสังคมไทย เท่าที่สังเกตก็ไม่ได้เกิด อันนั้นมันน่าจะมาจากวัฒนธรรมในการสร้างองค์ความรู้ของเรา ที่ไม่ได้มีลักษณะของการที่มีคำถามในเชิงทฤษฎี เราเน้นการวิจัยไปในเรื่องของเทคนิคมากกว่า ในเมื่อเราไปเน้นเทคนิคเสียแล้ว การสร้างองค์ความรู้มันเลยยาก นักวิจัยหรือผู้ทำงานในมหาวิทยาลัยเลยกลายเป็น technician ไป ไม่ใช่ scholar คือ ไม่ใช่ผู้เฝ้าหาคำความรู้แสวงหาความรู้อย่างแท้จริง

ถาม : ขอให้อาจารย์พูดชัด ๆ ว่ามันมีอะไรที่ทำให้ความสามารถในการทำวิจัยของมหาวิทยาลัยไทย มันไปไม่ไกลอย่างที่ว่า

ตอบ : มันอยู่ที่ประวัติศาสตร์ ความจริงก็มีคนพูดกันมาก มหาวิทยาลัยของเราไม่ได้ตั้งขึ้นมาเพราะว่าเรากำลังสงสัยสังคมหรืออะไรทั้งสิ้น แต่ถูกตั้งขึ้นมาเพื่อจะสร้างคนเข้าสู่ระบบราชการ ดังนั้น หน้าที่ของมหาวิทยาลัยก็เลยไปเพื่อจะสร้างคนให้ออกไปรับใช้ระบบราชการ ดังนั้น มหาวิทยาลัยไทยจึงไม่ได้เกิดมาจากความรู้สึกว่าสังคมกำลังตั้งคำถามกับเรื่องหนึ่งเรื่องใด หรือปรากฏการณ์ใด แล้วเราสร้างมหาวิทยาลัยขึ้นมาเพื่อตอบคำถาม จุดนั้นมันก็เป็นจุดเริ่มต้นทางประวัติศาสตร์วิชาการของไทยเรา ที่ต้องการสร้างคนไปเพื่อใช้ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดมากกว่า พอเริ่มมาอย่างนั้นมันก็เพียงสืบเนื่อง พอใครเรียนจบตามนี้ ก็แจกปริญญาบัตร คนเหล่านี้เมื่อได้มาก็สามารถเข้าสู่ระบบราชการได้ โดยที่ข้าราชการมีสถานะที่เหนือกว่าชาวบ้านชาวไร่ ระบบการศึกษาจึงถูกมองว่าเป็นบันไดหรือเป็นเครื่องมือที่จะเข้าไปสู่การมีงานทำที่ดี เข้าไปสู่ระบบราชการ เข้าไปสู่การมียศศักดิ์มากกว่าจะเป็นระบบของการสร้างองค์ความรู้ หรือแสวงหาความรู้ เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็นการจัดงบประมาณโครงสร้างระบบของมหาวิทยาลัย ก็เป็น

ระบบราชการหมด จำได้ว่าในยุคหนึ่ง อาจารย์จะสอนมาร์กซิสต์ ก็สอนไม่ได้ มหาวิทยาลัยมันไม่มีอิสระทางวิชาการมาแต่เดิม แล้วจะให้อาจารย์ผู้สอนสรรหาความรู้อะไรใหม่ ขนาดเอาของที่เขามืออยู่แล้วมาถ่ายทอดยังไม่ได้เลย การสร้างระบบมหาวิทยาลัยขึ้นมาเป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการ เป็นส่วนของระบบการเมือง สิ่งเหล่านี้ ก็มาบังคับมหาวิทยาลัย เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็นงบประมาณหรืออะไรก็แล้วแต่ที่จัดสรรมาให้มหาวิทยาลัย ก็มุ่งเน้นไปที่การสอนเป็นหลัก เราจะพบว่าหน่วยงานในมหาวิทยาลัย ไม่ว่าจะเป็นสถาบันหรือคณะหรืออะไรก็ตามที่เกิดขึ้นงานวิจัยขึ้นมา เช่น สถาบันวิจัยประชากรที่มีอยู่ที่จุฬาฯ และที่มหิดล มีงานวิจัยเยอะ เชื้อเถอะไปคู่กันจริง ๆ มันไม่ใช่ผลผลิตของประเทศไทย มันเป็นผลมาจากที่ต่างชาติต้องการให้เราทำวิจัยเรื่องประชากร เอาทุนวิจัยมาให้ แล้วก็ให้ผู้เชี่ยวชาญของฝรั่งมาทำวิจัยร่วมกับคนไทย เพราะตอนนั้น เรื่องของประชากรมันเป็นประเด็นปัญหาสำคัญของประชาคมโลก ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่ยอมเอานโยบายประชากรมาเป็นนโยบายระดับชาติ ส่งให้คนไปเรียน ส่งเสริมให้มีการตั้งสถาบันวิจัยทางด้านประชากร งานวิจัยด้านนี้ก็ก้าวหน้า ไม่ใช่ว่าคนในสาขานี้เก่งกว่าศาสตร์อื่น ลองไปดูประวัติของหน่วยงานที่ทำงานวิจัยมาก มักเริ่มต้นจากการมีการสนับสนุนของต่างชาติมาก่อน ไม่เคยเห็นสถาบันหรือหน่วยงานของไทยล้วน ๆ ที่สามารถพัฒนาการวิจัยขึ้นมาได้อย่างจริงจัง

ถาม : ที่กล่าวมาส่วนใหญ่ เรามองมหาวิทยาลัยในฐานะตัวเองเป็นผู้กระทำเอง ที่ที่เราลองมองสังคมภายนอกบ้างว่า สังคมภายนอกจะมีส่วนกระตุ้นหรือเรียกร้อง หรือแสดงเจตจำนงให้มหาวิทยาลัย

ตอบสนองในเรื่องการทำวิจัยนี้ คิดว่าในประเทศเรามี
มากไหมครับ

ตอบ : ก่อนหน้านั้นมันน้อย ในช่วงหนึ่งนะ ในช่วงหนึ่ง
คิดว่าสังคมไทยเราไม่ได้มีการพัฒนาหรือทำอะไรที่อยู่บน
พื้นฐานขององค์ความรู้ที่เป็นของไทยจริง ๆ จากกระแสการ
พัฒนานับแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ ๑ เป็นต้นมา
เราก่อนข้างจะมีความเชื่ออย่างจริง ๆ จัง ๆ ว่าความรู้มันมี
อยู่แล้ว มันถูกค้นพบแล้วในโลกตะวันตก ดังนั้น เราก็นำ
ความรู้อันนี้มาใช้ ไม่ว่าจะเป็นแนวทางการพัฒนาอะไรของเรา
ก็แล้วแต่ เราก็ไม่รู้สึกรู้ว่าต้องเรียกร้อง มหาวิทยาลัยผลิตความ
รู้ต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อใช้ในการพัฒนาประเทศ ส่วนใหญ่ก็จะนำ
เข้ความรู้เข้มา มหาวิทยาลัยก็มีหน้าที่แค่ผลิตคนที่รู้เรื่องที่
มันมีอยู่แล้ว ฉะนั้น อย่างน้อยยกอนทศวรรษนี้ ไม่คิดว่าสังคม
มีการเรียกร้องอะไรจากมหาวิทยาลัยมาก เราทำของเราไป
แบบที่เราเชื่อว่า อะไรที่เราพอจะทำได้ก็ทำไปโดยไม่ต้องอาศัย
องค์ความรู้ สอง ถ้าอาศัยองค์ความรู้ ก็เชื่อว่ามันมีอยู่แล้ว ไม่
ต้องสร้างใหม่

ในปัจจุบัน มีกระแสของการปรับเปลี่ยนกระบวน-
ทัศน์ในการมองปัญหา การพัฒนาประเทศถูกท้าทาย เพราะมี
ปัญหามาก พุดง่าย ๆ ว่าเราไม่เชื่อแล้วว่าประเทศของเราจะ
พัฒนาไปอย่างประเทศตะวันตกได้ รวมทั้งมีกระแสความคิด
ใหม่ ๆ เช่น ทฤษฎีพึ่งพิง หรือทฤษฎีอะไรก็แล้วแต่ ซึ่งพุด
ถึงความล้มเหลวของแนวทางการพัฒนาแบบเดิมขึ้นมา ก็เกิด
การตั้งคำถามขึ้นมาว่า ถ้าแนวทางการพัฒนาที่เป็นอยู่ไม่ถูก
แล้วเราควรจะใช้แนวทางการพัฒนาแบบไหน ก็เริ่มมีแนว
ความคิดขึ้นมาว่า เราควรจะสร้างความรู้ของเราเองขึ้นมา ทำ
ความเข้าใจสังคมของเรา แล้วก็พัฒนาสังคมของเราขึ้นมา

ตรงนี้เอง ที่คิดว่าเราเริ่มรู้สึกรู้ว่าเราขาดความรู้ ครั้นจะไปเอา
จากเมืองนอก มาจากตะวันตก มาแบบที่เคยทำก็ไม่ถูกอีก
จากละตินอเมริกาที่เขาสร้างขึ้นมาเยอะ เช่น ทฤษฎีพึ่งพิงที่ไม่
สอดคล้องกับสังคมไทย มันกลายเป็นว่าสังคมไทยต้องการ
ความรู้ที่เกิดขึ้นจากสังคมไทยนั่นเอง ตรงนี้แหละ ที่คิดว่า
สังคมเริ่มเรียกร้องจากมหาวิทยาลัยมากขึ้น ว่ามหาวิทยาลัยรู้
อะไร ขอเรียกร้องก็มีตั้งแต่เรื่องที่ตรงไปตรงมาที่สุด คือ มา
ให้มหาวิทยาลัยทำวิจัย มีเรื่องอะไรที่อยากรู้ก็มาให้มหาวิทยา-
ลัยวิจัย ความผิดพลาดอันยิ่งใหญ่ตรงนี้ คือ มหาวิทยาลัยไม่มี
วัฒนธรรมของการวิจัย ที่จะเขาใจสังคมอย่างแท้จริง เพราะ
ฉะนั้น งานวิจัยที่อาจารย์มหาวิทยาลัยทำมาระยะหนึ่งนี้
สุดท้ายก็เอาไปใช้ได้น้อย ก็พุดกันว่างานวิจัยมันขึ้นหิ้ง ใช้ไม่
ได้ ตอนหลัง ๆ เกิดการมองเรื่องนี้อย่างจริงจังมากขึ้น แม้
แต่ทบวงมหาวิทยาลัย ก็พยายามปรับบทบาทของมหาวิทยาลัย
ให้เป็นมหาวิทยาลัยของการวิจัยมากขึ้น มหาวิทยาลัยต้องรู้ว่า
ตนเองมีความสามารถ หรือเก่งในการทำวิจัยเรื่องอะไร อยาก
จะทำวิจัยเฉพาะทางเรื่องอะไร ก็เริ่มมีการเรียกร้อง แต่ก็เป็นการ
เรียกร้องลอย ๆ โอกาสที่มหาวิทยาลัยจะตอบสนองตรงนี้
มันคงไม่ได้เกิดขึ้นได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว เพราะว่าบุคลากร
ของมหาวิทยาลัยก็ไม่พร้อม ตัวมหาวิทยาลัยก็ไม่พร้อมที่จะ
ตอบสนองตรงนี้ได้อย่างแท้จริง แต่มันก็เริ่มแล้ว มหาวิทยาลัย
เริ่มถูกท้าทายมากขึ้นว่าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยจริง ๆ คือ
อะไร จะให้ความรู้ จะสร้างองค์ความรู้ องค์ความรู้อะไรบ้างที่
มหาวิทยาลัยสร้างได้แล้วมันเป็นประโยชน์จริง ๆ

ถาม : อาจารย์บอกว่าสังคมปัจจุบันเริ่มเรียกร้อง
มหาวิทยาลัยให้สร้างองค์ความรู้ เพื่อตอบสนอง
ความต้องการของสังคมมากขึ้น ปัญหาก็คือสังคมได้

ให้ทรัพยากรแก่มหาวิทยาลัยอย่างสอดคล้องกับสิ่งที่สังคมเรียกร้องจากมหาวิทยาลัยหรือไม่ อาจารย์มองเรื่องนี้อย่างไร

ตอบ : เราลองดูงบประมาณวิจัย เท่าที่รัฐให้งบประมาณแก่มหาวิทยาลัยเพื่อทำการวิจัยน้อยมาก รัฐพยายามตั้งสำนักงานกองทุนส่งเสริมการวิจัย (สกว.) ซึ่งอาจจะจะมีประโยชน์ในการช่วยส่งเสริมให้อาจารย์มหาวิทยาลัยได้มีทุนในการวิจัยด้วย แต่ครั้งนี้ ก็มีลักษณะรวมศูนย์มาก มหาวิทยาลัยไม่มีเงินพอที่จะไปจัดกองทุนวิจัยเป็นของตัวเอง คือ พูดยาก ๆ ว่าต้องเข้าไปฟังฟังกับองค์กรนี้พอสมควร จึงจะได้เงินทุนมาวิจัย จึงขึ้นอยู่กับองค์กรนี้ ที่จะกำหนดทิศทางหรือเรียกว่าจะให้ใครทำมหาวิทยาลัยเองจึงไม่ได้มีอิสระในเรื่องนี้ ปัจจุบันอาจารย์ในมหาวิทยาลัยจึงมีการวิจัยในลักษณะตัวใครตัวมันมาก ถ้าอาจารย์คนไหนมีความสามารถในการขอทุนได้ โดยเฉพาะแหล่งทุนภายนอกมหาวิทยาลัย อาจจะเป็นนอกประเทศหรือในประเทศ คนพวกนี้ก็จะทำวิจัย ซึ่งเป็นลักษณะการวิจัยที่เป็นส่วนตัวมาก มหาวิทยาลัยไม่ได้เข้าไปมีส่วนกำหนดทิศทางครั้งนี้เลย แม้แต่องค์ความรู้ที่ได้ ก็อาจไม่สอดคล้องกับทิศทางสร้างองค์ความรู้ของมหาวิทยาลัยเลย

อีกเรื่องหนึ่งที่ยากจะพูด ก็คือ เรื่องวิจัยนั้นมันไม่ใช่เรื่องทุนวิจัยอย่างเดียว มันหมายถึงการจัดระบบความคิดทั้งหมดของคนที่ เป็นอาจารย์ ว่าเราจะจัดแบ่งภารกิจระหว่างเรื่องการสอนกับการวิจัยอย่างไร ซึ่งถ้ามหาวิทยาลัยยังมุ่งเน้นไปที่การผลิตบัณฑิต แล้วมองว่าการสอนเป็นภารกิจที่สำคัญ โอกาสที่มหาวิทยาลัยจะสามารถทำงานวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้คงเป็นไปได้ช้า มันก็ขึ้นกับวิธีคิดของเราด้วยว่า เรามักคิดว่าให้อาจารย์ทำวิจัยเยอะ ๆ ก็สบาย เรามองว่าเป็นประโยชน์

ของตัวอาจารย์ เหมือนกับการนั่งกินเงินเดือนของรัฐฟรี เพราะฉะนั้น การให้คุณค่า การสร้างองค์ความรู้ครั้งนี้ในสังคมไทยเราก็น้อย นอกจากนี้ สังคมเราต้องรู้จักบริโภคงานวิจัยด้วย ที่ต้องสร้างให้ได้ว่าต่อไปการตัดสินใจใด ๆ มันจะต้องอยู่บนพื้นฐานของการใช้ความรู้ที่ได้ มีการตรวจสอบกันอย่างมีพอสมควร ไม่ใช่สามัญสำนึกหรือเป็นไปตามเหตุผลทางการเมืองที่มีอยู่ในแต่ละระยะ

ถาม : เมื่อสังคมยังจัดสรรทรัพยากรให้น้อย การมอบภารกิจให้อาจารย์มหาวิทยาลัยทำภารกิจด้านวิจัยอย่างจริงจังก็ไม่มี แล้วเราจะมีทางออกที่จะพัฒนาศักยภาพในการวิจัยของมหาวิทยาลัยได้อย่างไร

ตอบ : เมื่อเราพูดว่าภารกิจวิจัยสำคัญ ไม่ใช่หมายความว่าภารกิจการสอนไม่สำคัญ เราต้องยอมรับว่าสังคมไทยนี้คนมีความสามารถต่างกันพอสมควร คนบางคนไม่ได้เกิดมาสำหรับวิจัย ไม่ได้ถูกฝึกมาเพื่อการวิจัยจริง ๆ ดังนั้น เราควรจะมีระบบตรวจสอบใหม่ หรือการแบ่งในเรื่องของการจัดกระบวนการทำงานก่อน ว่าถ้าคน ๆ นี้ทำการสอนอาจจะวิจัยให้น้อยลง แต่ว่าจะมีคนที่เขาชอบวิจัย ก็ให้เขาทำวิจัยมาก ๆ แต่คน ๒ กลุ่มนี้ ไม่ใช่ว่าต่างคนต่างอยู่ ต้องมีระบบที่จะบูรณาการคน ๒ กลุ่มเข้าด้วยกัน เป็นลักษณะแบ่งงานกันทำในโลกสมัยใหม่ที่เรียกว่า Social Differentiation การแบ่งแยกตรงนี้ สังคมไทยเราต้องเริ่มทำแล้ว คือ เลิกมองว่าทุกคนมีความสามารถเท่ากันหมด ต้องมองว่าทุกคนมีความสามารถแตกต่างกัน สังคมหรือมหาวิทยาลัยต้องรู้จักเลือกใช้คน ไม่ใช่ ว่าคน ๆ หนึ่งให้ทำทุกอย่าง มันก็ไม่ถูก เราต้องรู้ว่า ถ้าเราอยากจะให้วิจัยนี้ ใครละที่เหมาะสม จัดทีมขึ้นมา มหาวิทยาลัย

ของรัฐและเอกชนควรกำหนด Theme หรือประเด็นปัญหาที่คิดว่าสอดคล้องกับบุคลากรที่เรามีอยู่ รวมทั้งสอดคล้องกับทรัพยากรที่เรามีอยู่ รวมทั้งสอดคล้องกับหน้าที่ของมหาวิทยาลัย ที่มีอยู่ว่าเราเก่งทางไหน สังคมต้องการอะไรแล้วคิด Theme ของการวิจัยขึ้นมา แล้วรวมคนที่เก่งในเรื่อง นั้น ๆ จริง ๆ มารวมกัน เพื่อจะคิดเรื่องนี้ ในขณะที่เดียวกันคนที่ไม่ได้ทำตรงนี้ ก็ยังคงต้องอยู่ในมหาวิทยาลัยต่อไป เราจะเอาออกไปยาก เราต้องจัดระบบว่าเขาสอนด้วย ในขณะเดียวกันก็ต้องสามารถที่จะเรียนรู้จากคนทั่วแล้วได้อย่างไร งานวิจัยนี้มันไม่ใช่สูตรสำเร็จ ไม่ใช่ว่าอยู่ดี ๆ เราจะทุ่มเงินมา ๑๐๐ ล้าน เพื่อทำให้สำเร็จ มันอาจจะเสียไปทั้งหมดเลยก็ได้ มันไม่ใช่เรื่องที่จะสร้างได้ในเวลาอันสั้น แต่ว่าต้องเปิดโอกาสให้คนที่เขามีศักยภาพเริ่มทำ แล้วให้มีการแข่งขันกันระหว่างมหาวิทยาลัย เนื่องจากมหาวิทยาลัยแต่ละแห่งไม่สามารถจะชี้ นำได้ทุกอย่าง แต่ละมหาวิทยาลัยจะมีลักษณะเฉพาะของตัวเอง เช่น มหาวิทยาลัยที่นี้อาจจะเก่งทางด้านสังคม ทางด้านการศึกษา ดังนั้น ก็มี Theme การวิจัยที่จะตอบสนองด้านนี้ให้แก่สังคม อย่างธุรกิจบัณฑิตยศาสตร์ทางด้านธุรกิจ หรือด้านอะไรที่เราคิดว่าเป็นเรื่องสำคัญ ก็ต้องสร้างงานวิจัยตรงนั้นขึ้นมา เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม อีกอย่างการที่เราให้ทุนวิจัยอาจารย์แต่ละคน มันได้ประโยชน์น้อย มันเป็นเบี้ยหัวแตกมากจริง ๆ เท่ากับรัฐลงทุนไปโดยไม่ได้อะไร หรือหน่วยงานอื่นก็แล้วแต่ ที่จะลงทุนด้านวิจัยจะได้อะไรกลับมามากนัก เพราะงานมันแยกย่อยมากไป

ถาม : ถ้าเรามองพ้นเงื่อนไขภายนอกตัวอาจารย์ ที่ทำให้อาจารย์ในมหาวิทยาลัยไม่สามารถจะไปทำวิจัยได้ เช่น ต้องสอนมากอะไรพวกนี้ แล้วมองไปที่

ตัวอาจารย์ เอง เช่น อาจารย์ในมหาวิทยาลัยมีพื้นฐานความรู้ มุ่งองค์ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ มีวิธีการที่จะสามารถจะทำวิจัยได้ อาจารย์คิดว่า ขณะนี้มหาวิทยาลัยเราได้เตรียม หรือมีบุคลากรที่มีความพร้อมอย่างที่ว่านี้ มากน้อยแค่ไหน

ตอบ : คิดว่าคนที่พร้อมนั้นมีน้อย คำว่า พร้อม หมายความว่าอะไร หมายความว่าอาจารย์ต้องไม่คิดว่าความรู้หรืออะไรต่าง ๆ มันมีอยู่แล้วในหนังสือ พูดย่าง ๆ ว่าแยกตัวเองห่างออกมาจากสังคม อาจารย์เพียงคิดว่าความรู้หรือกฎเกณฑ์มันมีอยู่แล้วในหนังสือ เราเพียงมีหน้าที่ดำรงความรู้มันไว้ หรือถ่ายทอดออกไปเท่านั้น ถ้าเราบอกว่าอยากให้อาจารย์มีความสามารถในการวิจัย สามารถสร้างองค์ความรู้ขึ้นมา เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสังคม อาจารย์เองต้องปรับทัศนคติในการมองปัญหาหรือวางตัวเองใหม่ ซึ่งจะต้องสนใจปัญหาสังคม รู้ว่าเนื้อหาหรือวิชาที่ตัวเองสอน มันมีความเกี่ยวข้องกับสภาพสังคมข้างนอกอย่างไร รู้จักเอาวิชาการ หรือศาสตร์ที่เราจะมาจับ เพื่อวิเคราะห์ปัญหาสังคม รู้จักเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ซึ่งตรงนี้ คิดว่ามันไม่ใช่หลักเทคนิคการวิจัย เวลาเราพูดว่าจะพัฒนางานวิจัยในมหาวิทยาลัย คนก็มักจะพูดว่า เราจัด work shop สิ แล้วเราก็ train เทคนิคทางการวิจัย ซึ่งความจริงมันไม่ใช่ เราจะต้องทำให้อาจารย์มีวิสัยทัศน์ คำว่า วิสัยทัศน์ หมายถึงการรู้จักมองสิ่งต่าง ๆ ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมอย่างเชื่อมโยงกัน แล้วก็เชื่อมโยงกับเรื่องที่เรารู้หรือศาสตร์ที่เรารู้ ลักษณะเช่นนี้ หากว่าเมื่อในตัวของอาจารย์น้อย ก็จะเป็นอุปสรรคสำคัญสำหรับมหาวิทยาลัยที่จะสร้างองค์ความรู้ ซึ่งไม่ใช่องค์ความรู้ธรรมดา แต่เป็นองค์ความรู้ที่มีประโยชน์ แล้วมันสนองตอบความต้องการของ

สังคมด้วย อันนี้คิดว่าเป็นปัญหาสำคัญมาก

ถาม : มีผู้บอกว่าอาจารย์ในมหาวิทยาลัย ตามโลกภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไม่ค่อยทัน แล้วเราจะบอกให้อาจารย์ในมหาวิทยาลัยไปวิจัยเหตุการณ์ปัญหาต่างๆ ภายนอกมหาวิทยาลัย คิดว่ามันไม่สวนทางกันหรือ

ตอบ : ข้อวิจารณ์นั้นมันมีส่วนจริงอยู่มาก ส่วนหนึ่งเพราะมหาวิทยาลัยเราไม่ได้ถูกสร้างขึ้นมาสื่อสนองตอบความต้องการของสังคมในเชิงนี้มาเป็นเวลานาน เราสร้างมาเพื่อผลิตผู้รู้หรือผลิตนิต เพราะฉะนั้น ตรงนั้นมันจึงไม่เกิด แต่ถ้าอย่างนั้นแล้ว เราปล่อยให้มหาวิทยาลัยเป็นอย่างนี้ต่อไปจะถูกไหม คิดว่าไม่ได้ เพราะจะยิ่งทำให้สังคมเราล้าหลังมากกว่านี้ เนื่องจากสังคมเราต้องการผู้ชำนาญอย่างมาก ทุกวันนี้เรามีนักธุรกิจ นักการเมือง นักอะไรต่ออะไร แต่เราไม่มีผู้ที่จะชำนาญอย่างที่เป็นกลางโดยอาศัยหลักวิชา ซึ่งผู้จะทำหน้าที่นี้ได้ดี คือมหาวิทยาลัย ถ้ามหาวิทยาลัยยังไม่ทำ ก็คงมีการปรับเปลี่ยนระบบ มีการสร้างบรรยากาศ ในยุคหนึ่งมหาวิทยาลัยอาจจะปิดตัวเอง ทำหน้าที่แค่ผลิตบัณฑิต มหาบัณฑิตออกมา แต่ว่าทุกวันนี้มหาวิทยาลัยต้องปรับเปลี่ยน ถ้าถามว่ามหาวิทยาลัยมีศักยภาพไหม ก็อย่างที่บอกว่า ไม่มีที่ไหนหรือคนที่มีความรู้มากมายเท่ามหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกำลังถูกท้าทายสูงมาก ต้องมีการปรับเปลี่ยนถ้าเปลี่ยนไม่ได้ มหาวิทยาลัยจะไม่มีสภาพเป็นมหาวิทยาลัย และถ้ามหาวิทยาลัยไม่เป็นมหาวิทยาลัยอย่างที่ว่านี้ สังคมจะสูญเสียอะไรมากไหม ก็ต้องถามกลับว่า แล้วใครจะเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ให้กับสังคม ใครจะเป็นผู้ชี้นำสังคม ใครจะผลิตคนที่สามารถสร้างองค์ความรู้ได้ ถ้าถามว่าง่ายไหมที่จะทำอย่างที่ว่านี้ คิดว่าไม่ง่าย ต้องอาศัยการรื้อระบบคิดมากเลย แต่มันก็จะถึงเวลาแล้วที่ต้อง

ทำ

ถาม : คิดว่าบรรยากาศภายในมหาวิทยาลัยเอื้อที่จะให้อาจารย์ทั้งหลายทำงานในด้านนี้ไหม เพราะมีมหาวิทยาลัยอยู่น้อยที่เรียกร้องให้อาจารย์อยู่ในมหาวิทยาลัยตลอด เป็นลักษณะที่มองว่า ถ้าอาจารย์ออกไปข้างนอกก็เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ การที่จะบอกว่าอาจารย์ทำประโยชน์ให้กับมหาวิทยาลัย คือต้องใช้เวลาอยู่ในมหาวิทยาลัยให้มากที่สุด มันจะสะท้อนให้เห็นหรือไม่ว่า ในขณะที่เราเรียกร้องให้อาจารย์ทำวิจัยแต่ไม่มีบรรยากาศ หรือบรรยากาศไม่เอื้ออำนวยพอ

ตอบ : ใครก็ตามที่คิดว่าอาจารย์มหาวิทยาลัยต้องอยู่ในมหาวิทยาลัยไปไหนไม่ได้ แสดงว่าคนกำลังเอามหาวิทยาลัยเป็นโรงงาน โรงงาน คือ ที่มีคนงานเข้ามาทำงานมากเท่าไรก็ได้ผลผลิตมากเท่านั้น เวลาทำงานกับผลผลิตมันจะไปด้วยกัน เวลาที่คนอยู่ในโรงงานกับจำนวนผลผลิต มันมีความสัมพันธ์กันสูง แล้วถามว่าในมหาวิทยาลัยควรเป็นอย่างนี้ไหม เราจับเอาอาจารย์อยู่ในมหาวิทยาลัยตั้งแต่ ๘ โมงเช้าถึง ๕ โมงเย็น แต่ว่าไม่มีผลผลิตทางวิชาการออกมาเลย ผลผลิตทางวิชาการมันไม่ได้วัดได้อย่างผลผลิตในโรงงาน มันเป็นเรื่องที่ต้องเกิดจากใจรัก เพราะฉะนั้น มันต้องสร้างบรรยากาศแห่งความรักในวิชาการ บรรยากาศแห่งความซื่อสัตย์ในวิชาชีพของตัวเอง บรรยากาศที่อยากแสวงหาความรู้ ตรงนี้ถ้าเราสร้างไม่ได้ ก็ไม่ต้องไปเรียกร้องอะไรเลย ถ้าเราไปกลัวว่าถ้าทำเช่นนี้แล้วอาจารย์จะไม่อยู่ในมหาวิทยาลัย ก็ต้องถามว่าถ้าอาจารย์อยู่แล้วมันจะได้อะไรขึ้นมาใหม่ ก็ไม่ได้อีก เพราะฉะนั้น จึงไม่คิดนะว่าจะระบบโรงงาน จะเอามาใช้กับระบบมหาวิทยาลัยได้

มหาวิทยาลัยจะต้องถูกจัดระบบให้เป็นองค์กรที่จะก่อให้เกิดการสร้างสรรคทางปัญญา เป็นระบบของการไว้วางใจ เชื่อใจ แต่ในขณะเดียวกัน เราก็ต้องไม่ปล่อยให้คนมาเอาเปรียบระบบ ไม่ใช่หมายความว่าเรามีเสรีภาพแล้ว เราจะทำอะไรก็ได้ แต่ระบบที่จะควบคุมให้อาจารย์ทำงานนี้ ต้องไม่ใช่ระบบเดียวกับโรงงาน มันต้องเป็นระบบที่ตัวอาจารย์มีผลงานอะไรออกมา หรือบัณฑิตที่เราผลิตออกไปนี่ เป็นที่พอใจหรือยัง มันต้องสร้างระบบของการตรวจสอบ ซึ่งเป็นระบบที่สำคัญมาก อาจารย์มีผลงานดีพิมพ์ไหม ผลงานเป็นที่ยอมรับไหม อาจารย์สามารถขึ้นำสังคมได้ไหม สมมติว่าสังคมมีปัญหา เขาวิ่งมามหาวิทยาลัยใหม่ ตรงนี้ คือ ระบบตรวจสอบอาจารย์ แต่ไม่ใช่ตรวจสอบด้วยเวลา หรือตรวจสอบด้วยสถานที่ มันเป็นคนละเรื่องกันเลย ถ้าใครทำก็คงผลิตนิสิตหรือผลิตบัณฑิตออกมาได้เหมือนสินค้า ซึ่งมีลักษณะเป็นผลผลิตจากโรงงาน เป็นของไหล ที่โรงงานวิชาการมันเป็นเรื่องเฉพาะตัว เป็นงานแต่ละชิ้นที่มีคุณค่าของมัน

ถาม : ที่เรารุณกันมาทั้งหมดเรามองถึงจุดอ่อนหรือปัญหาเสียเป็นส่วนใหญ่ ที่นี้มองจากจุดปัจจุบัน ซึ่งคลี่คลายมาจากอดีตนี้ พอจะมีความหวังหรือพอจะเห็นการเปลี่ยนแปลงอะไรไปในทางที่ดีขึ้นบ้าง เกี่ยวกับการทำวิจัยของอาจารย์ในมหาวิทยาลัย

ตอบ : บางศาสตร์หรือบางสาขา หรือบางกลุ่มของอาจารย์ หรือบางคนที่คุณวิทยานิพนธ์ โดยตัวเองก็ทำวิจัยในสาขานั้นด้วย สามารถถ่ายทอดวิธีคิด วิธีมองปัญหา การตั้งประเด็น การวิจัย สามารถถ่ายทอดให้ลูกศิษย์ได้ ให้ลูกศิษย์สามารถทำวิจัย อย่างนี้ก็พอมิ แต่มันมีน้อย ถ้าบอกว่าไม่มีเลย มันก็คงจะเกินไป พบว่าเดี๋ยวนี้มันก็มีมากขึ้น การวิจัยที่ก้าวหน้าพอ

สมควร ก็คือ การวิจัยเชิงวัฒนธรรม คือ ผู้ศึกษาจะลงชุมชนมากขึ้น ทำวิจัยที่มันสะท้อนถึงปรากฏการณ์จริงในสังคม แล้วก็สรุปขึ้นมาเป็นข้อสรุปเชิงทฤษฎี มันก็พอมิ อย่างงานทางเศรษฐศาสตร์ แทนที่จะเป็นการศึกษาแบบเศรษฐศาสตร์สมัยก่อน ก็มาศึกษาเศรษฐศาสตร์ชุมชนบ้าง คิดว่ามันเป็นนิมิตที่ดีของสังคมไทยที่เกิดจากสร้างองค์ความรู้ที่เป็นของไทย

ถาม : ถ้าหากมหาวิทยาลัยทำหน้าที่ทางวิจัยได้ สมบูรณ์นะครับ อาจารย์คิดว่าหน้าตาของมหาวิทยาลัย ที่ว่านี้จะเป็นอย่างไ

ตอบ : มันต้องมีลักษณะของชุมชนทางวิชาการเป็นประการแรก มันต้องเริ่มจากว่าคนที่อยู่ในมหาวิทยาลัยในระหว่างอาจารย์ด้วยกันเอง จะต้องคุยกันเรื่องเกี่ยวกับประเด็นปัญหาสังคม คุยกันเรื่องวิจัยให้มันเป็นวิถีชีวิตของคนที่เป็นอาจารย์ คุยเรื่องอื่น ๆ ก็ได้ แต่ว่าไม่ใช่ทั้งปีไม่เคยพูดกันเลยว่าคุณคิดถึงปัญหาสังคมนี้อย่างไร คุณทำวิจัยเรื่องอะไรและองค์ความรู้เรื่องนี้มันไปถึงไหน เราต้องนึกภาพว่าอาจารย์มหาวิทยาลัย เมื่อเจอกันน่าจะคุยกันถึงเรื่องเหล่านี้ แล้วสิ่งเหล่านี้ ก็เป็นวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดในระหว่างอาจารย์และลูกศิษย์ด้วย ลูกศิษย์กับอาจารย์ก็จะเสวนากันทางวิชาการงานวิชาการมันต้องเข้าไปอยู่ในสายเลือด ในวัฒนธรรม ในวิถีคิด ในวิถีชีวิตของคนที่อยู่ในชุมชน ไม่ใช่เราแยกวัฒนธรรมทางวิชาการออกจากการใช้ชีวิตของเรา อันนี้ คิดว่าถ้ามันเกิดขึ้นแล้ว บรรยากาศทางวิชาการก็จะเกิด ในขณะเดียวกัน ก็ต้องมองภาพของมหาวิทยาลัยว่า ถ้าสังคมมีปัญหาอะไร มหาวิทยาลัยจะต้องคิดเรื่องนั้น ๆ พอสมควร รู้ว่าเรื่องนั้นจะแก้ปัญหายังไร เช่น สมมติมีวิกฤติเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญหรือ

(โปรดอ่านต่อหน้า ๓๑)

สุดท้ายเมื่อได้ข้อมูลที่ต้องการแล้ว ก็ไม่แน่ว่าจะสามารถเปิดเผยในรายงานได้หรือไม่ ข้อมูลที่นำมาเปิดเผยนั้นอาจเป็นอันตรายแก่แหล่งที่ให้ข้อมูลมา หรือทำลายชื่อเสียงหรือผลประโยชน์ของผู้ที่ถูกเปิดเผยและเกี่ยวข้อง ฯลฯ เพราะการวิจัยทางสังคมและวัฒนธรรมย่อมกระทบกระเทือนคนที่ซึ่งมีผลประโยชน์ของคนที่ต้องการรักษาไว้ได้เสมอ

ในขั้นสุดท้าย ถึงแม้ไม่มีใครได้ขัดข้องที่จะให้เปิดเผยรายงานการวิจัย แต่มาตรการแก้ไขที่ผู้วิจัยเสนอแนะให้อาจไม่มีผู้เกี่ยวข้องนำไปปฏิบัติตามเพราะเหตุผลและประโยชน์ส่วนตัวนานาประการ ซึ่งอยู่นอกขอบข่ายความสามารถและ

อำนาจควบคุมจัดการของนักวิชาการให้เกิดการกระทำปฏิบัติของผู้อื่นได้

ด้วยข้อสังเกตต่าง ๆ ดังที่กล่าวมา จึงขอสรุปว่าการคาดหวังให้นักวิชาการที่ทำงานประจำในสถาบันอุดมศึกษาที่เน้นภารกิจหลักคือ การผลิตบัณฑิต ในระดับความสำคัญก่อนภารกิจอื่น แบ่งเวลามาทำงานวิจัยแบบประยุกต์ในเรื่องทางสังคมและวัฒนธรรมที่มุ่งผล เพื่อการพัฒนาในวงกว้างของประเทศนั้น คงต้องอยู่ในขอบเขตของความเป็นไปได้ที่ไม่ฝืนสภาพของความเป็นจริงด้วย □□

บทสัมภาษณ์พิเศษ ผศ.ดร.भागรณ หะวานนท์

เรื่อง มหาวิทยาลัยกับการวิจัย

(ต่อจากหน้า ๑๘)

รัฐสภา จะต้องไปหาใคร ถ้าเกิดวิกฤติการณ์ด้านการศึกษาคงจะไปหานักวิชาการกลุ่มไหน พุดง่าย ๆ ว่านักวิชาการจะมีข้อค้นพบทางวิชาการของตัวเองอย่างชัดเจน พอที่คนในสังคม หน่วยงานในสังคมจะพึงพาได้เมื่อเกิดปัญหา ซึ่งก็หมายความว่ามหาวิทยาลัยจะกลายเป็นที่ปรึกษา หรือมีบทบาททางวิชาการให้กับสังคมเมื่อยามใดที่สังคมเกิดภาวะวิกฤติ อาจารย์ในมหาวิทยาลัยก็น่าจะออกมาชี้นำสังคมได้อย่างมีหลักวิชา ไม่ใช่ชาวอาศัยขบารมี แล้วก็ต้องมีการตรวจสอบกันด้วย

ตัวอาจารย์เองจะต้องมีจริยธรรมทางวิชาการ บางที่เรามีลักษณะยอมกันง่าย ๆ ทางวิชาการทั้ง ๆ ที่เรารู้ว่าคนนี้พุดไม่ถูกหลักวิชาการเลย แต่เราก็ไม่กล้าที่จะไปโต้ตอบหรือขัดแย้งจริยธรรมตรงนี้น่าจะสำคัญมาก คือ ต้องมีการตรวจสอบกันอยู่เสมอ ภาพของมหาวิทยาลัยต้องเป็นภาพของคนกล้าพุด กล้าโต้เถียง โดยแสดงความคิดเห็น ความรู้อยู่บนหลักวิชาการ นี่คือ ภาพในอุดมคติ

